

захисту прав дітей на житло є внесення дитини, як співвласника, у документ, який підтверджує право власності на житло.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновки, що наявність у дитини з моменту народження цивільної правосуб'єктності створює можливість володіти не лише немайновими правами, але й майновими. Враховуючи особливості неповнолітніх дітей, їх участь у цивільно-правових відносинах гарантується державою. Стан захисту майнових прав є важливим з точки зору формування дитини як особистості. Недоліки у законодавстві не дають змогу реалізувати в повному обсязі гарантії з боку держави. Тільки вдосконалення норм українського законодавства, яке буде напружене на створення необхідних умов для захисту майнових прав дитини, зможе захистити інтереси дитини- власника майна.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України. Редакція від 04.11.2018 р. – URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Сімейний кодекс України. Редакція від 28.08.2018 р. – URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Про ратифікацію Конвенції про права дитини: Постанова Верховної Ради України від 27.02.1991 р. №789-XII (78912). – URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
4. Лапчевська О.Ф. Проблеми захисту майнових прав дитини // Юридична наука. – 2013. – № 2. – С. 41-42.
5. Гражданское уложение Германии. Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch mit Einfuhrungsgesetz: Вводный Закон к Гражданскому уложению; Перевод с немецкого.; Научн. Редактора – А.Л.Маковский [и др.]. – М.: Волтерс Клувер, 2004.

*Додонова Дар'я Миколаївна,
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Фасій Б.В.*

ТЛУМАЧЕННЯ СПІРНИХ УМОВ ДОГОВОРУ: ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ CONTRA PROFERENTEM

У ст. 526 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) передбачено, що зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або

інших вимог, що звичайно ставляться [1]. Однак, існують непоодинокі випадки, коли зі змісту договору неможливо однозначно визначити намір сторін і виникають певні труднощі при виконанні умов договорів, тому існує нагальна потреба в тлумаченні спірних положень.

Об'єднана Палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду виділила зі змісту статті 213 ЦК України три рівні загальних способів тлумачення: 1) перший рівень тлумачення здійснюється за допомогою однакових для всього змісту правочину значень слів і понять, а також загальноприйнятих у відповідній сфері відносин значення термінів; 2) другим рівнем тлумачення є порівняння різних частин правочину як між собою, так і зі змістом правочину в цілому, а також з намірами сторін, які вони виражали при вчиненні правочину, а також з чого вони виходили при його виконанні; 3) третім рівнем тлумачення (при безрезультативності 1 і 2) є врахування: а) мети правочину, б) змісту попередніх переговорів, в) усталеної практики відносин між сторонами, г) звичаїв ділового обороту; г) подальшої поведінки сторін; д) тексту типового договору; е) інших обставин, що мають істотне значення [2]. Професор Харитонов Є.О. зазначені рівні називає буквальним (граматичним), структурно-системним і комплексним тлумаченням відповідно [3, с. 178]. В цій же постанові Верховного Суду також зазначено, що у разі, якщо з'ясувати справжній зміст відповідної умови договору неможливо за допомогою загальних підходів до тлумачення змісту правочину, слід застосовувати тлумачення *contra proferentem* [2].

Contra proferentem – від лат. *verba chartarum fortius accipiuntur contra proferentem* – слова договору повинні тлумачитися проти того, хто їх написав. Особа, яка включила ту або іншу умову в договір, повинна нести ризик, пов'язаний з неясністю такої умови. Це правило застосовується не тільки в тому випадку, коли сторона самостійно розробила відповідну умову, але й тоді, коли сторона скористалася стандартною умовою, що була розроблена третьою особою. Це правило підлягає застосуванню не тільки щодо умов, які «не були індивідуально узгоджені» (*no individually negotiated*), але також щодо умов, які хоча і були індивідуально узгоджені, проте були включені в договір «під переважним впливом однієї зі сторін» (*under the dominant influence of the party*), тобто коли є сильна і слабка сторони, і остання не може вносити свої корективи в договір (за принципом «take it or leave it»).

Ще у римському праві щодо тлумачення умов стипуляції сформувався принцип «*Cum quaeritur in stipulatione, quid acti sit, ambiguitas contra stipulatorem est*» (формулювання Цельса), згідно з яким, у разі неясності умови стипуляції повинні тлумачитися проти стипулятора. У Дигестах зустрічаються вказівки на

застосування, по суті, аналогічного підходу і до тлумачення інших типів договорів (купівлі-продажу, оренди). При цьому історики права (наприклад, Р. Цімерманн) відзначають, що, судячи з *Corpus Juris Civilis*, застосування принципу тлумачення проти того, хто відповідав за формулювання договірних умов, відбувалося тільки тоді, коли умова була дійсною, неясною і визначення істинної волі сторін було утруднене. Пізніше цей принцип було індуковано глосаторами, і з цього часу він набув широкого розвитку в європейському, англійському та американському праві. Вже в XIX столітті, в епоху *laissez-faire*, коли патерналістське втручання судів у сферу автономії волі сторін було досить обмеженим і не віталось доктриною, суди нерідко використовували принцип *contra proferentem* для цілей камуфлювання захисту слабкої сторони договору. Зараз даний принцип закріплений стосовно споживчих або стандартизованих договорів – в п.2 §305 Німецького цивільного уложення; щодо договорів на стандартних умовах – в ст.1370 ЦК Італії; щодо будь-яких договорів – в ст.1288 ЦК Іспанії та в ст. 915 Австрійського цивільного уложення; щодо будь-яких комерційних договорів – в ст. 4.6 Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА та багатьох інших. Досить активно даний принцип тлумачення договорів застосовується і в Англії, США [3].

При з'ясуванні змісту цього принципу, необхідно зрозуміти його головну ідею. В тому, що сенс спірної умови не може бути витягнутий з тесту договору безпосередньо, винні обидві сторони, однак більшу частку відповідальності несе та сторона, яка розробила і запропонувала цю спірну умову, тобто першопричиною виниклої проблеми є неухважність розробника, оскільки він фактично одноосібно контролює зміст договірних умов. Вина розробника може проявлятися як у формі «недбалості», так і існують випадки умисного затуманення, коли розробник спеціально використовує неясний текст умов договору, щоб утруднити для деяких категорій контрагентів (насамперед, споживачів) їх розуміння з вигодою для себе. У зв'язку з цим не дивно, що з часів римського права юристам здається справедливим карати того, хто склав неясну договірну умову; а суд при виборі з декількох можливих інтерпретацій цієї умови вибирає ту, яка в більшій мірі захищає інтереси контрагента. Ця санкція за погану якість опрацювання договірного тексту в деякій мірі буде відповідати балансу інтересів сторін та ідеї захисту слабкої сторони договору.

Необхідною умовою застосування цього принципу є непереборна неясність спірної умови, коли зміст умови не може бути з'ясовано шляхом загальних способів тлумачення. Також існують випадки, коли одна сторона запропонувала окрему умову (наприклад, в рамках протоколу розбіжностей) для включення в текст договору, який в цілому запропонований іншою

стороною. Відповідно не зважаючи на це, принцип *contra proferentem* цілком може також застосовуватися і умову треба інтерпретувати саме проти того, хто її запропонував.

Крім того, слід закріпити на законодавчому рівні або ж універсальність принципу *contra proferentem* (тобто застосування до будь-якого договору), або ж придатність для певного виду договорів (у ряді країн закон передбачає його застосування, наприклад, до споживчих договорів, а також тих, що укладаються на стандартизованих умовах, і одна зі сторін є професіоналом (наприклад, банківські, страхові послуги). Однак, зважаючи на те, що в ряді випадків навіть в тих країнах, в яких сфера застосування даного принципу в силу закону обмежена деякими типами договорів, судова практика прагне розширити його застосування. Для прикладу, в Нідерландах, де відповідно до ЦК Нідерландів принцип *contra proferentem* передбачений тільки щодо стандартизованих споживчих договорів, суди нерідко застосовують його і щодо інших договорів. Тому слід припустити певну універсальність цього принципу.

Таким чином, позитивним моментом у розвитку цивільного права та судової практики загалом є використання принципу *contra proferentem* у своїх постановках Верховним Судом у складі Об'єднаної Палати Касаційного цивільного суду. Однак, для ефективного використання необхідно закріпити його на законодавчому рівні, певним чином конкретизувавши його зміст, адже очевидно, що принцип *contra proferentem* міг би стати хорошим стимулом підвищення якості договірної роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільне право України : посібник для аудиторного і самостійного вивчення курсу / кол. авт. : за ред. проф. Є.О. Харитонова, доц. І.В. Давидової, доц. К.Г. Некіт. – Одеса : Фенікс, 2016. – 570 с.
2. Постанова Верховного Суду від 18.04.2018 року. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73500675>.
3. Харитонов Є.О., Старцев О.В. Цивільне право України : підручник. – вид. 3, перероб. і доп. – К. : Істина, 2013. – 816 с.